

Велишаєва С. Е.,

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ ПРОСОДИЧНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ІРОНІЇ В АНГЛІЙСЬКІЙ СЦЕНІЧНІЙ МОВІ (на матеріалі п'єси Стюарта Прайса "The youth of old age")

У статті розвинений традиційний опис просодичного оформлення іронії, використовуваної в англійській сценічній мові і розроблені інтонаційні портрети кожного з досліджених сценічних діалогів. Запропоновані положення, що просодія є важливим механізмом формування і передачі іронічного значення висловлювання і психологічного впливу реплік сценічних діалогів. Серед акустичних ознак, найбільш чітко диференціюючих іронію в сценічних діалогах, виділені тональний контур завершення і характер руху частоти основного тону упродовж шкали висловлювання. Велике значення для ідентифікації типів іронії мали також зміна темпу гучності вимови і особливості паузації.

Ключові слова: іронія, сценічний діалог, логико-прагматичний критерій, просодія, темп, частота основного тону.

В статье развито традиционное описание просодического оформления иронии, используемой в английской сценической речи и разработаны интонационные портреты каждого из исследованных сценических диалогов. Предложены положения, что просодия есть важным механизмом формирования и передачи иронического значения высказывания и психологического влияния реплик сценических диалогов. Среди акустических признаков, наиболее четко дифференцирующих иронию в сценических диалогах, выделены тональный контур завершения и характер движения частоты основного тона на протяжении шкалы высказывания. Большое значение для идентификации типов иронии имели также изменение темпа громкости произношения и особенности паузации.

Ключевые слова: ирония, сценический диалог, логико-прагматический критерий, просодия, темп, частота основного тона.

This article develops the traditional description of prosodic processing of stage dialogues with the meaning of irony. The intonation presents portraits of dialogues expressing irony. The result of computer-acoustic analysis of the objective physical characteristics of this type of stage dialogues is given. Perceptive and electroacoustic analyses of the dialogic units allow to reveal the prosodic elements: main tone frequency, intensity, tempo and pauses.

Key words: irony, stage dialogue, logical and pragmatic criteria, prosody, tempo, speech frequency.

Сучасний рівень розвитку мовознавства взагалі та інтонології зокрема доводить необхідність вивчення просодичних засобів організації мовлення як істотних засадничих людського спілкування. У сучасному світі особливо гостро відчувається необхідність в нових способах формування естетичного світогляду людей, нетрадиційних і ефективніших формах лікування серйозних фізичних і психічних захворювань.

Актуальність цього дослідження обумовлена інтересом сучасної лінгвістики до вивчення проблем звучного тексту, а також необхідністю виявлення просодичних засобів реалізації іронії з урахуванням прагматики психологічного впливу сценічних діалогів.

Наукова новизна дослідження полягає у використанні комплексного підходу до опису іронії в звучній сценічній мові, що включає екстралінгвістичний, комунікативно-прагматичний аспекти з урахуванням їх просодичної складової.

Роль просодичних засобів в реалізації підтексту в одиницях, що містять гумор, іронію і сарказм, на матеріалі окремих фраз з художніх творів була розглянута в роботах С. С. Смоленської, [7] И. С. Арутюновой, [2] Н.В. Андреевой [1].

Особливостям просодичної системи та інтонації англійської мови присвятили фундаментальні наукові дослідження Д. Бразил [10], П. Роуч, [11], У. Уэлс [13]. Риторичні функції просодії знайшли оригінальне авторське освітлення в працях Е. Л. Фрейдиної [9] і Л. Г. Фомиченко [8].

В той же час актуальним залишається комплексне вивчення англійської сценічної мови в площині взаємодії семантичного, прагматичного і просодичного рівнів її будови

Метою дослідження є встановлення особливостей просодичної реалізації іронії в англійській сценічній мові. Поставлена мета обумовлює психолінгвістичний характер дослідження із застосуванням фонетичних експериментальних методів і передбачає вирішення таких завдань:

- виявити особливості просодичної реалізації іронії в звучному тексті;
- визначити особливості прагматики психологічного впливу іронії в англійських сценічних творах.

Для вирішення вищевикладених завдань застосовано комплексний метод дослідження, що включає теоретичний аналіз наявної літератури з проблем, що досліджуються, контекстуальний (прагматичний) і електроакустичний аналіз матеріалу дослідження.

Іронія належить до числа універсалій, властивих усім культурам світу і що є в ажливою фігурою мови в людському спілкуванні.

Універсальність іронії, неослабний інтерес до цього явища з боку практично усіх гуманітарних наук пояснюється частково тим активним початком, який закладений в іронію. "Уявлення про те, що іронія почала існувати, як тільки з'явилася людська мова, представляються цілком обґрунтованими" [12, с. 31].

В сценічному творі іронія свідчить про авторську індивідуальність, надає самобутність, виразність звучному тексту; завдяки чому репліки акторів несуть велику естетичну дію на глядача.

Ключову роль в створенні іронічної забарвленості грає просодія, тобто вона служить своєрідним "знаком іронії".

Як показали дослідження прагмофонетичного та риторичного напрямків, просодичні засоби грають помітну

роль в забезпеченні дії звучного тексту. Р.К. Потапова констатує: “Вимовні засоби безпосередньо пов’язані з ефектом дії мовного повідомлення, з так званою прагмафонетикою. Дія звучного тексту знаходиться в прямій залежності від використання арсеналу засобів усіх рівнів мови, які формують прагматичну структуру тексту і утворюють функціонально-семантичне поле дії” [6, с. 10].

У ході дослідження було встановлено, що інтонаційне маркування відрізків п’єси, що виражають іронічний сенс, на тлі оточення досягається за рахунок певного просодичного контрасту за тональними характеристиками, гучністю і швидкістю вимови.

There is a > chance. || I will make you to> a blue job from ^ Henry Winkler before ↓ I die. ||

На тлі нейтрального оточення, в цьому прикладі, іронія маркірована високим тональним початком, значним підвищенням гучності і швидкості вимови.

This is a → ‘place in ^the middle of ↓nowhere.

He is been away →for five minutes and he is talking like a ↓‘working class. ||

→I am getting ↓ ‘married. ||

Which →particular ‘drug rehabilitation centre | did you steal↑ this one? ||

Аналіз просодичного оформлення цього прийому показав, що вибір термінального тону залежить від міри емоційності репліки актора і від загальної структури висловлювання. Найбільш частотним при виділенні смислового центру висловлювання є високий низхідний тон широкого діапазону, який привертає увагу глядачів і одночасно сприяє розмежуванню прямого і переносного значення слова.

Your grandmother has a ↑‘unique talent of keeping →the rest of the society – in harms. ||

‘Nobody ↑as they say is↓ perfect. ||

At least | something ‘ living would come →from your yawning ↓anecdotes. ||

В аналізованих ділянках тексту відзначається також висхідне- низхідний термінальний тон, середня швидкість і сплеск гучності.

Така варіативність тональних характеристик, показників гучності і швидкості, з одного боку, посилює іронічний характер висловлювання, з іншої – надає спілкуванню живий і оригінальний характер.

Ми виявили високу низхідну шкалу, і низький низхідний термінальний тон в ядерній частині синтагми.

Для просодичного оформлення іронії в сценічних діалогах характерне використання коротких і пауз, як засобу створення ефекту розмовної, неофіційної ситуації спілкування.

Мета іронічних або саркастичних зауважень – викликати у співрозмовника почуття незручності і сорому. Бажання змусити партнера випробувати подібні почуття, як правило, продиктоване тим, що сам автор цих зауважень відчуває якісь неприємні емоції.

Емоційний компонент виконує особливу функцію в структурі спілкування. Емоція, що виникає у складі іронії, відіграє важливу роль у визначенні спрямованості поведінки і способів його реалізації. “Емоція – це щось, що переживається як почуття, яке мотивує, організовує і направляє сприйняття, мислення і дії” [4, с. 36]. Найбільш важливою властивістю просодії, сприяючою підвищенню експресивності звучного тексту, видається її здатність виділяти одні елементи тексту на тлі інших.

Аналізуючи способи смислової організації повідомлення в теорії режисури, академік А.Р. Лурія відмічав, що в результаті “поетапного відробітку засобів передачі сенсу добре підготовлений спектакль сприймається глядачем безпосередньо не лише в його зовнішньому змісті, але і в його внутрішньому сенсі” [5,30]. Сукупність звукових сигналів проходять складну обробку в слуховому аналізаторі, зокрема в кіркових структурах головного мозку і викликають психічне відображення у формі безпосереднього переживання дії, що відбувається на сцені, і суб’єктивного ставлення до нього.

Професійні актори за допомогою просодії реплік передають аудиторії іронічний сенс, чистоту звучання, інтонаційне виявлення, усю красу, потужність, своєрідність сценічної п’єси в її усному вираженні. Виникаючі реакції слухової адаптації у глядачів породжують різні естетичні переживання, динаміка яких завжди призводить до певних гормональних і біохімічних змін, діє на інтенсивність обмінних процесів, дихальну і серцево-судинну системи, тонус головного мозку і кровообіг. Психічний вплив звучного тексту знаходиться в прямій залежності від використання широкого спектру просодичних засобів мови і формують прагматичну структуру сценічної мови, утворюючи функціонально-семантичне поле дії.

Таким чином, найбільше значення при передачі іронічного звучання реплік та їх прагматики психологічної дії на глядачів мають наступні просодичні характеристики: висхідне-низхідний термінальний тон, середня швидкість і сплеск гучності, короткі паузи, що створюють ефект розмовної, неофіційності в ситуації спілкування. Слід зазначити, що іронія в звучному тексті, з одного боку, як засіб реалізації акторської індивідуальності в театральній постановці виконує творчу функцію. В той же час сам текст сценічного діалогу придбає яскравість, експресивність, стає таким, що запам’ятовується, тобто іронія виконує функції експресивного та естетичного впливу. Іронія надає звучному тексту виразності.

Подальше дослідження в сфері англійської сценічної мови може бути зосереджене на комунікативно-прагматичних стратегіях акторів, залежно від творчого задуму п’єси і способу розвитку емоціонального слуху і риторичної майстерності у студентів за допомогою англійської сценічної мови.

Література:

1. Андреева Н. В. Стиль и тембр английского юмора в литературно-драматическом цикле У. Ш. Гилберта и А. С. Салливана “Савой-опера”: автореф. дис. ... канд. филол.наук. – М., 2005.
2. Арутюнова И. С. Контрастивный анализ выражения иронии в британском и американском вариантах английского языка (аспекте филол.фонетики). Дис. ...канд. филол. наук. – М., 2002.

3. Данилова Н. Н., Крылова А. Л. Физиология ВНД // М: Учебная литература, 1997.
4. Изард К. Психология эмоций. – СПб. : Питер, 1999. – 36 с.
5. Лурия А. Р. Основные проблемы нейролингвистики. – М. : Изд Моск Унив, 1975. – 30 с.
6. Потапова Р. К. Коннотативная паралингвистика. – М. : Наука, 1997. – 10 с.
7. Смоленская С. С. Интонационно-семантический анализ английских речевых единиц, выражающих юмор, иронию и сарказм. – Автореф. дисс. ... канд. филол. наук. – М., 1969.
8. Фомиченко Л. Г. Просодическая реализация коммуникативных функций сообщения и воздействия в английской монологической речи. – Автореф. дисс. ...канд. филол. наук. – М., 2005.
9. Фрейдина Е. Л. Публичная речь и ее просодия. – М. : Прометей, 2005.
10. Brazil D. The Communicative Value of Intonation. – Cambridge, 1997.
11. Roach P. English Phonetics and Phonology. A Practical course. – Cambridge, 2000.
12. Schoentjes P. Poetique de l'ironie. – Paris : Editions du Seuil, 2001. –С. 31.
13. Wells W. H. G. Intonation. An Itrouduction. – London : Groom Helm, 2006.